

УДК [338.432:339.564-024]:001.8
DOI: 10.15673/fie.v9i3.619

Антонюк О.П.

кандидат економічних наук, доцент
кафедра обліку та аудиту
Одеська національна академія харчових технологій
вул. Канатна, 112, м. Одеса, Україна, 65039
E-mail: olegantoni@ukr.net

Антонюк П.О.

кандидат економічних наук, науковий співробітник
E-mail: paul_antonyuk@ukr.net

Лисюк В.М.

доктор економічних наук, професор
відділ ринкових механізмів і структур
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: vliisuyuk@ukr.net

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

У статті досліджено питання товарної та географічної структури експорту агропродовольчих товарів, які останніми роками становляться головними в загальному експорті. Розглянуто основні напрями експортних потоків агропродовольчих товарів в розрізі чотирьох товарних груп, їх динаміку а також можливості змін для зростання обсягів експорту.

Ключові слова: агропродовольча продукція, готові продукти харчування, товарна структура експорту, географія експортних потоків, диверсифікація експорту, експортна виручка.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Продукти харчування та сировина для їх виробництва являються важливою складовою в міжнародній торгівлі. Україні вкрай необхідні стійке економічне зростання та підвищення життєвого рівня населення і досягти цього можливо також шляхом інтеграції в світові ринки товарів та послуг, в тому числі ринок агропродовольчої продукції. Сучасний етап розвитку економіки України в системі світових господарських зв'язків відбувається в досить складних умовах як внутрішнього так і, особливо, зовнішнього характеру. Незважаючи на значний виробничий та експортний потенціал в останні роки спостерігається певне скорочення експорту, порівняно з 2013 р., залишається обмеженою номенклатура експортної продукції, що користується значним попитом на світовому ринку, втрачаються ринки збуту тощо, що негативно впливає на економічний стан держави. Тому подолання негативних явищ в агропродовольчому експорті країни в умовах його глобалізації є актуальною проблемою і потребує свого дослідження.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Дослідження проблем експорту агропродовольчої продукції знайшли відображення в працях науковців та економістів-практиків: Н.С. Голомші, Н.А. Карасьової, С.М. Кваші, Г. Квітки, М.А. Лисака, О. Маслака, І.В. Чехова, О.М. Шпичака та ін. Аналіз остан -

ніх досліджень та публікацій вказує на те, що поза увагою науковців залишаються особливості товарної та географічної структури експорту окремих видів агропродовольчої продукції, що можуть являти основою для розробки експортної стратегії агропродовольчого комплексу.

Формулювання цілей дослідження. Метою даного дослідження є вивчення структури експортних потоків агропродовольчої продукції та визначення можливостей підвищення ефективності експортної діяльності.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Кризові процеси в економіці України, що посилились останніми роками, негативно впливають на стан зовнішньої торгівлі, в тому числі на експорт товарів та його структуру. Починаючи з 2013 р. експорт товарів поступово скорочувався з 62,3 млрд. дол. США в цьому році до 36,4 млрд. дол. США в 2016 р., тобто на 41,6 %. Значно швидше скорочувався імпорт – 48,2 %, в результаті чого від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами скоротилось з 13529 млн. дол. в 2013 р. до 2886 млн. дол. в 2016 р.

До числа експортних товарів, по яких за період 2013-2016 рр. мало місце найменше скорочення відноситься агропродовольча продукція. Якщо в цілому експорт товарів скоротився на 41,6 %, то по групі агропродовольчих товарів скорочення склало 9,7 %, а по жирах та олії тваринного або рослинного

походження експорт зріс на 113,3 %. Такий характер динаміки експорту в розрізі товарних груп призводить до зростання частки агропродовольчої продукції

в загальному експорті з 27,2 % в 2013 р. до 42,0 % в 2016 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Агропродовольча продукція в експорті України – динаміка та структура *

Показники	2013 р.		2016 р.		2016 р. в % до 2013 р.
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	
1. Експорт, всього	62306	100,0	36363	100,0	58,4
2. Експорт агропродовольчої продукції	16930	27,2	15284	42,0	90,3
2.1. Експорт сільськогосподарської продукції	9932	58,7	8870	58,0	89,3
2.1.1. Живі тварини; продукти тваринного походження	1083	6,4	775	5,0	71,6
2.1.2. Продукти рослинного походження	8849	52,3	8095	53,0	91,5
2.2. Продукція харчової промисловості	6998	41,3	6414	42,0	91,6
2.2.1. Жири та олії тваринного або рослинного походження	3497	20,6	3963	25,9	113,3
2.2.2. Готові харчові продукти	3501	20,7	2451	16,1	70,0

* розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [5]

Агропродовольча продукція стає головним експортним товаром України, так як частка недорогоцінних металів та виробів з них, які тривалий час були основним експортним товаром, скоротилась за цей період з 28,1 % до 22,9 %. Важливість експорту агропродовольчої продукції посилюється з огляду на активний торговий баланс держави в цьому секторі експорту. Незважаючи на щорічне скорочення експорту агропродовольчої продукції результатом торгових операцій є постійне зростаюче позитивне сальдо (млн. дол.): 2013 р. – 8891; 2014 р. – 10610; 2015 р. – 11079; 2016 р. – 11394, що пояснюється скороченням імпорту по цій групі товарів з 8039 млн. дол. в 2013 р. до 3890 млн. дол., або на 51,6 %.

Дані табл. 1 свідчать, що в товарній структурі більшу частину експорту складають різні види сільськогосподарської продукції і в першу чергу продукти рослинного походження, тобто сировина з невеликою доданою вартістю. Серед продукції харчової промисловості найбільша частка припадає на жири та олії тваринного або рослинного походження, тобто продукт з відносно високою доданою вартістю, так як експортується головним чином олія нерафінована. За період 2013-2016 рр. структура експорту агропродовольчої продукції суттєво не змінилась. На фоні певного зменшення експорту доля сировинного експорту складає 58 %, в той час як доля експорту продукції з більшою доданою вартістю залишається на рівні 42 %. Характеризуючи структуру експортних операцій, слід зазначити, що її основу становлять низькотехнологічна продукція, насамперед рослинництва, добути природні копалини, а також продукція з низьким рівнем технологічної обробки [3]. Світова практика засвідчує, що жодна країна з сировинною орієнтацією експорту не може створити успішну економіку. Виправлення ситуації з агропродовольчим експортом України залежить від того, наскільки швидко будуть розвиватися переробні галузі, результатом чого може бути значне зростання експорту. Наприклад, у Франції за 2015 р. експорт агропродовольчої продукції склав 60,2 млрд. євро, в т.ч. сільськогосподарська

продукція 15,7 млрд. євро (24 %) і продукція харчової промисловості 44,5 млрд. євро (76 %). В обсязі усього експорту на долю агропродовольчої продукції приходить 13,5 % [8].

Товарна структура експорту агропродовольчих товарів в розрізі найменувань дає можливість оцінити наскільки широкий спектр продукції країна може пропонувати на зовнішньому ринку. В індустріально розвинених країнах цей перелік надзвичайно численний, в той час як в країнах з сировинним характером експорту він досить звужений. Так, на Україні основою експорту товарів продукції сільського господарства є пшениця, кукурудза, ячмінь, соя і ріпак, а продукція харчової промисловості представлена продуктами переробки соняшнику – олія та макуха – табл. 2.

Як показують дані табл. 2 серед сільськогосподарської продукції на п'ять позицій приходить більш як 83 % валютної виручки. Впродовж 2013-2016 рр. ситуація не змінюється. Дуже незначною в структурі експорту аграрної продукції залишається частка м'яса, їстівних субпродуктів, овочів та фруктів тощо. Серед продукції харчової промисловості більше половини експорту приходить на соняшникову олію та макуху. Динаміка показує, що експортні позиції цих двох видів не тільки не зменшуються (за рахунок зростання експорту інших товарів), але й посилюються.

Якщо в 2013 р. частка олії та макухи складала 57,7 %, то в 2016 р. – 69,5 %. Одночасно в товарній структурі експорту продукції харчової промисловості скорочується і без того невелика частка продуктів з м'яса і риби (0,2 %), продуктів переробки овочів (2,2 %), алкогольних та безалкогольних напоїв (2,5 %). Обмежена кількість найменувань товарних позицій із значною часткою в валютній виручці свідчить про низький ступінь товарної диверсифікації експортних потоків агропродовольчої продукції, маючи на увазі, що з України експортується близько 170 найменувань товарних позицій експорту [6].

Таблиця 2

Основні експортні товари продукції АПК *

Найменування продукції	Роки							
	2013		2014		2015		2016	
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%
1. Сільськогосподарська продукція	9932	100,0	9751	100,0	8795	100,0	8870	100,0
Пшениця	1885	19,0	2291	23,5	2238	25,4	2718	30,7
Ячмінь	575	5,8	842	8,6	769	8,7	666	7,5
Кукурудза	3870	39,0	3351	34,4	3002	34,1	2655	29,9
Соя	740	7,4	703	7,2	805	9,2	986	11,1
Ріпак	1197	12,0	871	8,9	570	6,5	392	4,4
Інші	1665	16,8	1693	17,4	1411	16,0	1453	16,4
2. Продукція харчової промисловості	6998	100,0	6918	100,0	5768	100,0	6414	100,0
Олія соняшникова	3281	46,9	3553	51,4	3024	52,4	3705	57,8
Макуха соняшникова	754	10,8	897	13,0	746	12,9	751	11,7

* розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [5]

Орієнтація на ці сім позицій є невиправданою, так як результати роботи всього агропродовольчого сектору залежать не тільки від фізичного обсягу експорту, але й динаміки експортних цін. Так, український зерновий ринок глибоко інтегрований у світовий торговельний простір у цьому сегменті та часткою більше 10 % уже спроможний як впливати на кон'юнктуру світового ринку зерна, так і знаходитися під її впливом [2]. Збільшення виробництва зернових в світі за останні роки спричинили зниження світових цін на основні зернові культури – пшеницю, ячмінь та кукурудзу. Для українських експортерів в 2016 р. ціни у порівнянні з 2013 р. скоротилися (%): пшениці – 37,8; ячмінь – 43,7; кукурудза – 32,8, в результаті чого при зростанні фізичного обсягу експорту валютна виручка може і зменшитися. Так, якщо в 2013 р. при реалізації 16710 тис. т кукурудзи виручка склала 3830 млн. дол., то в 2016 р. при реалізації 17286 тис. т, експортна виручка скоротилась до 2654 млн. дол. Диверсифікація експорту, збільшення кількості видів і найменувань продукції та послуг створює умови для господарського маневру, розширює можливості подолання негативного впливу на економіку несприятливої господарської кон'юнктури [4]. Диверсифікація експорту продукції рослинного походження заключається на наш погляд як шляхом збільшення виробництва і експорту інших культур – жита, вівса, зернового сорго, гречки, проса так і продукту їх переробки – борошна, продукту високої доданої вартості. На світовому ринку в основному пропонується борошно пшеничне. Українські виробники та експортери борошна поки що проявляють пасивність, значно поступаючись конкурентам з Казахстану та Туреччини. З 2012 р. світова торгівля пшеничним борошном знаходиться на підйомі і в 2015 р. оцінювалась в 13,3 млн. т. Ключовими експортерами борошна у світі є Туреччина – 2,8 млн. т, Казахстан – 1,8 млн. т і Пакистан – близько 1 млн. т, на яких приходиться більше як 40 % світової торгівлі [9]. Зауважимо, що Туреччина і Пакистан є постійними імпортерами пшениці, в т.ч. із

України. Україна в 2016 р. експортувала лише 369 тис. т на суму 74,3 млн. дол. Це досить скромний результат враховуючи що маючи середньорічний обсяг експорту пшениці в 2013-2016 рр. 12,4 млн. т., Україна займає шосте місце серед світових експортерів і не входить навіть в ТОП-10 великих експортерів борошна. Україна може поставити завдання зайняти провідні позиції на ринках Близького Сходу, Африки, Південної та Південно-Східної Азії враховуючи наявну виробничу базу, близько 600 борошномельних підприємств, і значні ресурси пшениці.

Аналогічна ситуація спостерігається і в олієжировому комплексі. Хоч ринок рослинних жирів в основному представлений соняшnikовою, ріпаковою та соєвою оліями частка соняшnikової в 2016 р. досягла 95,4 % експортної виручки реалізації олії. В останні роки Україна є головним експортером цієї олії на світовий ринок з часткою 54-56 % [11]. В таких умовах значно менше уваги приділяється виробництву і експорту олії із сої та ріпаку. По цих культурах основу експортної виручки складає не олія, а самі олійні культури, для переробки яких є необхідна матеріально-технічна база. На нашу думку розширення переробки цих олійних на підприємствах України значно підвищить ефективність всього олієжирового комплексу, збільшить експортну виручку [1].

За період 2013-2016 рр. значно скоротився експорт готових харчових продуктів, зменшилась їх частка в продукції АПК (табл. 3).

Як видно з даних табл. 3 експорт готових харчових продуктів скоротився за 2013-2016 рр. на 30 % за рахунок власне продуктів харчування (позиції 16-22) з 2286 млн. дол. в 2013 р. до 1146 млн. дол. в 2016 р., або на 49,9 %. Лише по цукру та кондитерських виробів з цукру експорт зріс до 353 млн. дол., що пояснюється «проривом» цукровиків на зовнішній ринок, коли було поставлено 466 тис. т цукру на 230,4 млн. дол. Саме кондитерських виробів з цукру було експортовано на 122,6 млн. дол., що майже в два рази менше рівня 2013 р.

Таблиця 3

Динаміка та структура експорту готових харчових продуктів за 2013-2016 рр. (за кодами 16-24 УКТЗЕД) *

Код і назва товару згідно УКТЗЕД	Роки								2016 р. у % до 2013 р.
	2013		2014		2015		2016		
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	
Агропродовольча продукція	16930	100,0	16669	100,0	14563	100,0	15284	100,0	90,3
IV. Готові харчові продукти	3501	20,7	3096	18,6	2468	16,9	2451	16,0	70,0
16. Продукти з м'яса і риби	43	0,3	33	0,2	12	0,1	14	0,1	32,5
17. Цукор і кондитерські з цукру	259	1,5	147	0,9	170	1,1	353	2,3	136,3
18. Какао та продукти з нього	555	3,3	323	1,9	187	1,3	162	1,1	29,2
19. Готові продукти із зерна	412	2,4	390	2,3	268	1,8	213	1,4	51,7
20. Продукти переробки овочів	404	2,4	298	1,8	184	1,3	140	0,9	34,6
21. Різні харчові продукти	251	1,5	212	1,3	117	0,8	100	0,6	39,8
22. Алкогольні та безалкогольні напої, оцет	362	2,1	251	1,5	184	1,3	164	1,1	45,3
23. Залишки і відходи харчової промисловості	922	5,5	1108	6,7	996	6,8	983	6,4	106,6
24. Тютюн і промислові заміники тютюну	293	1,7	334	2,0	351	2,4	322	2,1	109,9

* розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [5]

Зважаючи на світовий дефіцит цукру і підвищення якості вітчизняного цукру є можливості і надалі збільшувати обсяги експорту, освоювати нові ринки збуту. За прогнозами в 2016/2017 МР Україна спрямує іноземним споживачам понад 500 тис. т цукру [7]. По таких товарах як какао та продукти з нього, готові продукти з зерна, продукти переробки овочів,

алкогольні та безалкогольні напої, різні харчові продукти серйозні втрати експортних позицій пояснюються втратою в значній мірі ринку країн СНД, куди в 2013 р. було експортовано продукції четвертої групи на суму 2239 млн. дол., що склало 62 % загального експорту по цій групі товарів (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка та структура експорту агропродовольчої продукції (за кодами 1-24 УКТЗЕД) в країни СНД *

Найменування продукції	2013		2014		2015		2016		2016 р. до 2013 р.	
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	абс.	%
I. Живі тварини, продукти тваринного походження	789	21,8	516	21,0	295	20,3	206	18,0	-583	26,1
II. Продукти рослинного походження	331	9,2	221	9,0	107	7,4	122	10,6	-209	36,9
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	252	7,0	150	6,1	92	6,3	73	6,4	-179	29,0
IV. Готові харчові продукти	2239	62,0	1571	63,9	960	66,0	745	65,0	-1494	33,3
Всього	3611	100,0	2458	100,0	1454	100,0	1146	100,0	-2465	31,7

* розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [5]

Як видно з даних табл. 4 в складі агропродовольчої продукції найбільшу частку складають готові харчові продукти, так як це традиційний ринок для українських експортерів. Саме по цій групі товарів за період 2013-2016 рр. відбулося найбільше скорочення – 1494 млн. дол., або 68,7 %. Головною причиною спаду в торгівлі є торгова агресія з боку Росії – традиційного і основного ринку збуту. Українські виробники втратили не тільки ринок збуту Росії, але в результаті заборони транзиту по її території і ринки

інших держав Азії. За 2013-2016 рр. експорт готових харчових продуктів скоротився (млн. дол.): Росія – 1046; Азербайджан – 68; Казахстан – 60; Туркменістан – 44; Киргизія – 46. В той же час Грузія, яка виїшла із СНД в 2016 р. імпортувала з України товарів на суму 169 млн. дол., що лише на 8 млн. дол. менше 2013. Таким чином ринок збуту товарів у країнах СНД ми поступово втрачаємо, а на європейський ринок ми ще повноцінно не увійшли, незважаючи на введення в дію асоціації з країнами ЄС і перешкодою

цьому є квоти на реалізацію продукцію [10].

За короткий період українські виробники змогли частково переорієнтуватися на інші ринки і збільшити експорт готових харчових продуктів на 444 млн. дол. в значній мірі за рахунок поставок

цукру, залишків і відходів харчової промисловості.

Що стосується географії експортних потоків агропродовольчої продукції то як свідчать дані тут відбуваються серйозні зміни (табл. 5).

Таблиця 5

Географічна структура експорту агропродовольчої продукції *

Напрямок експорту		Роки			
		2013	2014	2015	2016
Всього	млн. дол.	16930	16669	14563	15284
	в %	100,0	100,0	100,0	100,0
СНД	млн. дол.	3611	2459	1454	1146
	в %	21,3	14,8	10,0	7,5
ЄС	млн. дол.	4485	4753	4081	4122
	в %	26,5	28,5	28,0	26,4
Інші країни світу	млн. дол.	8834	9457	9028	10016
	в %	52,2	56,7	62,0	66,1

* розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [5]

Дані табл. 5 показують, що експорт в країни СНД поступово зростається по причині зменшення поставок в Російську Федерацію з 1942 млн. дол. в 2013 р. до 93 млн. дол. в 2016 р., що вдвічі менше в порівнянні з Молдовою – 195 млн. дол. Другий по обсягу імпорту з України Європейський Союз в 2016 р. навіть збільшив закупки у порівнянні з попереднім роком на 41 млн. дол., що може бути результатом введення в дію угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Інші країни світу – передусім країни Азії та Аф-

рики вже тривалий час є головними покупцями агропродовольчої продукції з практично стабільно зростаючим з року в рік обсягом імпорту, що в 2016 р. склав 66,1 % загального обсягу.

Важливою характеристикою експорту агропродовольчої продукції являється товарна структура в розрізі споживачів розташованих по регіонах світу. Саме вона дає можливість встановити в які країни чи об'єднання ідуть ті чи інші експортні потоки продукції (табл. 6).

Таблиця 6

Географічна та товарна структура експорту агропродовольчих товарів з України в 2016 р. *

Регіони	Експорт, всього		В т.ч.							
			I. Продукція тваринного походження		II. Продукція рослинного походження		III. Жири та олії		IV. Готові харчові продукти	
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%
СНД	1146	100,0	206	18,0	122	10,6	73	6,4	745	65,0
ЄС	4122	100,0	175	4,3	2042	49,5	1204	29,2	701	17,0
Інші	10016	100,0	394	3,9	5931	59,2	2686	26,8	1005	10,1
Всього	15284	100,0	775	5,1	8095	53,0	3963	25,9	2451	16,0

* розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [5]

Аналіз даних табл. 6 показує, що продукти рослинного походження та жири і олії в основному направляються в країни ЄС та інші країни, головним чином Азії та Африки. Зокрема, найбільшими імпортерами продукції рослинного походження у 2016 р. були (в % до загального імпорту продукції АПК цих країн): Єгипет – 79,5; Іран – 65,9; Іспанія – 56,6; Туреччина – 73,5; Індонезія – 97,3. Жири та олії рослинного та тваринного походження найбільше імпортували (в % до загального імпорту продукції АПК цих країн з України): Індія – 73,7; Китай – 51,4; Нідерланди – 45,5. Ринок готових харчових продуктів має свої особливості, а саме: це власне продукти харчування (позиції 16-22 УКТЗЕД), а також залишки і відходи харчової промисловості, тютюн і промислові замін-

ники тютюну, експортні потоки яких суттєво відрізняються по регіонах. Так, країни СНД імпортують переважно продукти харчування – в 2016 р. імпорт склав 483 млн. дол. або 64,8 % імпорту товарів четвертої групи. Країни ЄС імпортували переважно відходи харчової промисловості – із імпорту готових харчових продуктів в 2016 р. в обсязі 701 млн. дол. – 439 млн. дол., або 62,6 % склали залишки і відходи харчової промисловості, а по окремих країнах цей результат значно вищий – Нідерланди – 88,6 %, Італія – 97,3 %, Іспанія – 88,4 %, Франція – 99,2 %. Аналогічна ситуація по інших країнах світу. Так, в 2016 р. із експортованих з України готових харчових продуктів на суму 1005 млн. дол., 604 млн. дол. або 60,1 % склали відходи харчової промисловості, тютюн і

промислові замітники тютюну – з них: Індія – 97 %, Туреччина – 90,3 %, Єгипет – 72,9 %, Марокко – 100 %.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Агропродовольча продукція в структурі загального експорту України в 2016 р. з часткою 42 % стає головним експортним товаром. Саме по цій продукції отримано найбільше позитивне сальдо в сумі 11394 млн. дол. Основою експорту є сім товарних позицій на які в 2016 р. приходилось 77,7 % експортної виручки.

Обмежена номенклатура основних експортних товарів – пшениця, кукурудза, ячмінь, соя, ріпак та олія і макуха соняшникова свідчать про низький рівень товарної диверсифікації і залежність від кон'юнктури світового ринку. Незначною залишається

експорт продукції борошномельно-круп'яної промисловості і продуктів переробки сої та ріпаку.

В експортних потоках агропродовольчої продукції до країн ЄС та іншого світу переважають зернові культури та жири і олії рослинного походження, а в країні СНД – готові продукти харчування.

Тривала орієнтація експорту готових продуктів харчування (позиції 16-22 УКТЗЕД) на країни СНД виявилась хибною, що підтвердили події останніх років.

Певні зміни в структурі експорту продукції АПК можна пов'язувати зі збільшенням експорту борошна і круп, продуктів переробки сої та ріпаку, підвищенням якості продуктів харчування що дасть можливість перевести їх експортні потоки на країни ЄС та інші регіони світу.

Література

1. Антонюк О.П. Аналіз структури експорту агропродовольчої продукції / О.П. Антонюк, П.О. Антонюк // Економіка харчової промисловості. – 2004. – № 3(23). – С. 27-32.
2. Голомша Н.Є. Перспективи світового ринку зерна / Н.Є. Голомша, О.Я. Дзядикевич // Економіка АПК. – 2016. - № 8 – С. 49-52.
3. Гончар І.А. Характер формування зовнішньої торгівлі України: статистична оцінка І.А. Гончар, В.О. Бабірад-Лазунін // Статистика України. – 2013. - № 2. С. 16-20.
4. Гусаков В.Г. Продовольственная безопасность. Термины и понятия: энциклопедический справочник / В.Г. Гусаков. – Минск: Белоруснаукa, 2008. – 356 с.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Карасьова Н.А. Вектори експортних потоків аграрного сектору України / Н.А. Карасьова // Економіка АПК. – 2016. – № 8. – С. 41-48.
7. Квітка Г. Ціни зростають, пардон, бо цукор рвонув за кордон / Г. Квітка // Пропозиція. – 2017. – № 2. – С. 26-27.
8. Le commerce extérieur agricole et agroalimentaire français – principaux résultats [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://www.tresor.economie.gouv.fr/File/422039>
9. Мука – продукт високої добавленої стоимости [Електронний ресурс]. – Режим доступу: МНІАП. Рф /analytics/ Мука-produkt-vysokoj-dobavlennoj-stoimosti/
10. Мухіна І.Г. Переорієнтація економіки України на європейський ринок: реалії, ризики та перспективи / І.Г. Мухіна, О.Р. Кануннікова // Бізнес-Інформ. – 2016. – № 10. – С. 34-37.
11. Украинский рынок подсолнечного масла 2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pelleta.com.ua/articles-rynok-podsolnechnogo-masla-2016-7.html>

Стаття надійшла 26.06.2017

Стаття прийнята до друку 10.07.2017

Доступно в мережі Internet 30.09.2017

Антонюк О.П.

кандидат економічних наук, доцент
кафедра учета и аудита
Одесская национальная академия пищевых технологий
ул. Канатная, 112, г. Одеса, Украина, 65039
E-mail: olegantoni@ukr.net

Антонюк П.О.

кандидат экономических наук, научный сотрудник
E-mail: paul_antonyuk@ukr.net

Лысюк В.М.

доктор экономических наук, профессор
отдел рыночных механизмов и структур
Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины
Французский бульвар, 29, г. Одесса, Украина, 65044
E-mail: vlisyuk@ukr.net

АНАЛИЗ ДИНАМИКИ И СТРУКТУРЫ ЭКСПОРТА АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

В статье исследуются вопросы товарной и географической структур экспорта агропродовольственной продукции, которая становится основным экспортным товаром Украины. Установлено, что

на фоне катастрофического спада экспорта в целом, наименьшее сокращение имеет место по агропродовольственной продукции, что подтверждает высокую востребованность отечественной продукции на мировом рынке.

Выполненное исследование показывает, что в товарной структуре преобладает продукция растительного происхождения – то есть продукция с невысокой добавленной стоимостью. В то же время по продукции с высокой добавленной стоимостью имеет место значительное сокращение экспорта, что свидетельствует об ухудшении товарной структуры. В процессе анализа выяснено, что в исследуемый период основой экспорта было семь товарных позиций, на долю которых в 2016 г. пришлось 77,7 % всего экспорта, т.е. речь идет о крайне низкой товарной диверсификации экспортных потоков агропродовольственной продукции. При насыщенности мирового рынка это привело к значительным финансовым потерям для страны в результате снижения экспортных цен. В исследовании динамики экспорта готовой пищевой продукции предложено выделить непосредственно продукты питания и остатки, отходы пищевой промышленности, а также табак и промышленные заменители табака, что позволит более объективно рассмотреть процессы динамики и структуры. Именно по продуктам питания имеет место наибольшее сокращение, что объясняется как потерей рынка в странах СНГ, так и проблемами с качеством этой продукции, в результате чего она не всегда находит покупателя на других рынках.

Анализ географической и товарной структуры экспорта позволяет установить характер основных товарных потоков: главными потребителями агропродовольственной продукции становятся страны Азии и Африки импортирующие преимущественно продукцию растительного происхождения и жиры растительного происхождения; аналогичная ситуация наблюдается с экспортом в страны ЕС, в экспорте в страны СНГ большую часть составляют готовые пищевые продукты.

На основе проведенного анализа можно сделать выводы, что Украина имеет значительный потенциал для наращивания экспорта связанный с увеличением производства и экспорта продукции мукомольно-крупяной промышленности и продукции переработки сои и рапса, повышением качества продуктов питания, что позволит выйти на рынок ЕС и других регионов мира.

Ключевые слова: агропродовольственная продукция, готовые продукты питания, товарная структура экспорта, география экспортных потоков, диверсификация экспорта, экспортная выручка.

Antonyuk O.

Ph.D., Associate Professor
Department of Accounting and Auditing
Odessa National Academy of Food Technologies
Kanatna str., 112, Odessa, Ukraine, 65039
E-mail: olegantoni@ukr.net

Antonyuk P.

PhD, Researcher
Department of market mechanisms and structures
E-mail: paul_antonyuk@ukr.net

Lisyuk V.

Doctor of Economics, Professor
Department of market mechanisms and structures
Institute of market problems and economic & ecological research
of National Academy of Sciences of Ukraine
Frantsuzskiy boulevard, 29, Odessa, Ukraine, 65044
E-mail: vlisyuk@ukr.net

ANALYSIS OF DYNAMICS AND STRUCTURE OF EXPORT OF AGROFOOD PRODUCTS

In the article questions of a commodity and geographical structures of export of agrofood products, that becomes the basic export commodity of Ukraine has been investigated. It is found out that on the background of the catastrophic slump of export on the whole, the least reduction takes place on agrofood products that confirms high demand of home products in the world market.

The fulfilled research shows that the products of vegetable origin prevail in a commodity structure – that is products with a not high surplus value. At the same time on the products with a high surplus value there is a significant reduction of export that testifies to worsening of commodity structure. It is found out in the process of the analysis, that in the investigated period seven commodity positions were the basis of export the share of which made up 77,7 % of all export in 2016, i.e. the question is about extremely low com-

modity diversification of export streams of agrofood products. At the saturation of world market it resulted in considerable financial losses for the country as a result of decline of export prices. In the research of dynamics of export of the prepared food products it is offered to distinguish foodstuffs and bits and pieces, wastes of food industry directly, as well as tobacco and industrial substitutes of tobacco, that will allow to consider the processes of dynamics and structure more objectively. Most reduction takes place exactly on foodstuffs, that is explained by both the loss of market in the countries of the CIS and the problems concerning quality of these products, as a result they don't always find a customer on the other markets.

The analysis of regional and commodity pattern of export allows to determine the character of the basic commodity streams: the countries of Asia and Africa become the main consumers of agrofood products importing mainly the products of vegetable origin and fats of vegetable origin; an analogous situation is observed with the export in the countries of EC, in the export in the countries of the CIS the prepared food products make up the greater part.

On the basis of the conducted analysis it is possible to draw the conclusions, that Ukraine has a considerable potential for the increase of export connected with the increase of production and export of products of flour-grinding and cereals industry and products of processing of soy and rape, raising of foodstuff quality, that will allow to enter to the market of EC and other regions of the world.

Keywords: agrofood products, prepared foodstuffs, commodity structure of export, geography of export streams, diversification of export, export profit yield.

References

1. Antoniuk, O. P., & Antoniuk, P. O. (2004). Analiz struktury eksportu ahroprodovolchoi produktsii. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 3(23), 27-32.
2. Holomsha, N. I., & Dziadykevych, O. I. (2016). Perspektyvy svitovoho rynku zerna. *Ekonomika APK*, 8, 49-52.
3. Honchar, I. A., & Babirad-Lazunin, V. O. (2013). Kharakter formuvannia zovnishnoi torhivli Ukrainy: statystychna otsinka. *Statystyka Ukrainy*, 2, 16-20.
4. Husakov, V. H. (2008). *Prodovolstvennaia bezopasnost. Termyny y poniatiya: entsyklopedycheskyi spravochnyk*. Mynsk: Belarusnauka.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n.d.). Retrieved August 23, 2017, from www.ukrstat.gov.ua.
6. Karasova, N. A. (2016). Vektory eksportnykh potokiv ahramoho sektoru Ukrainy. *Ekonomika APK*, 8, 41-48.
7. Kvitka, H. (2017). Tsiny zrostaiut, pardon, bo tsukor rvonuv za kordon. *Propozytsiia*, 2, 26-27.
8. Le commerce extérieur agricole et agroalimentaire français – principaux résultats. Retrieved August 23, 2017, from www.tresor.economie.gouv.fr/File/422039
9. Muka – produkt vysokoi dobavlennoi stoyмости. Retrieved August 23, 2017, from MNYAP. *Rf /analytics/ Muka-produkt-vysokoj-dobavlennoj-stoimosti/*
10. Mukhina, I. H., & Kanunnikova, O. R. (2016). Pereorientatsiia ekonomiky Ukrainy na yevropeyskyi rynek: realii, ryzyky ta perspektyvy. *Biznes-Inform*, 10, 34-37.
11. Ukrainyskyi rynok podsolnechnoho masla 2016. Retrieved August 23, 2017, from <http://pelleta.com.ua/articles-rynok-podsolnechnogo-masla-2016-7.html>

Received 26 June 2017
Approved 10 July 2017
Available in Internet 30.09.2017